

зауважити, що в суто клавирній музиці зустрічаються тільки **forte** і **piano**: конструктивні особливості інструментарія обмежували можливості виконавця.)

По-друге, звучність кожного рівня насичена мелодійними відтінками, гнучким інтонуванням. Динамічна шкала фортепіано дозволяє наче поєднати силу та блиск клавесинної звучності з тонким нюансуванням, яке було можливе на клавикорді.

Отже, завдання піаніста полягає в тому, щоб, не відмовляючись від жодної з можливостей фортепіано, досягти стилістично відповідного звучання, належним чином організувати його.

Література

1. Швейцер А. Иоганн Себастьян Бах. – М., Музыка, 1965.
2. Marshall R.L. The Music of Johann Sebastian Bach: The Sources, the Style, the Significance. – NY., 1989.

УДК 37.091.12.011.3-051:78

Бондаренко А. В.

ПОЛЬСЬКІ ПЕДАГОГИ ПРО ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

В статье рассмотрены различные взгляды польских педагогов на личность учителя, как субъекта учебного процесса. Раскрывается отношение общества к личности учителя музыки и его педагогической деятельности. Рассмотрены специфика его педагогической работы со школьниками. Обосновываются способы привлечения школьников к творческой музыкальной деятельности.

Ключевые слова: учебно-воспитательный процесс, учитель музыки, музыкальное произведение.

The article describes the different views of Polish teachers on teacher's personality, as the subject of the learning process. Reveals the attitude of society to the individual music teacher and his teaching. Consider the specifics of his pedagogical work with students. Substantiated ways to attract students to the creative musical activities.

Keywords: educational process, a music teacher, music.

Попри велику кількість педагогічної літератури, енциклопедичних статей, публікацій, проблеми педагогічної роботи польських учителів, особливо вчителів музики є маловивченими. Вивчення особливостей виховання й розвитку підростаючого покоління в інших країнах завжди постає корисним, оскільки в результаті приводить до здійснення важливих висновків, і впровадження корисних змін. Водночас за кордоном, зокрема в країні Польща, опубліковано чимало праць, які сучасному українському читачеві маловідомі.

Як свідчать зібрані факти, сьогодення вимагає від учителя музики виявлення конкурентоспроможності, вміння здійснювати музично-естетичний розвиток школярів відповідно до сучасного типу мислення. Водночас спостерігається недооцінка доробок польських педагогів, які неординарно підійшли до вирішення ряду педагогічних питань. Розв'язання цієї проблеми обумовлює спробу запрошення до дискусії для обміну думками між українськими та польськими педагогами.

В умовах змін, які відбуваються в системі вищої освіти, зумовлених входженням України в Європейське співтовариство, виникає необхідність розширення кола співпраці з іншими країнами. На нашу думку, використання досвіду та науково обґрунтованих ідей польських педагогів сприятиме вдосконаленню професійної підготовки майбутніх фахівців України.

Аналізу сучасних праць польських педагогів, спрямованих на фахову підготовку майбутніх учителів музики у вищих педагогічних закладах й присвячена дана стаття.

Розглядаючи дилеми професійної освіти у Польщі на тлі порівняння з іншими країнами Р. Герлях зазначає, що реформування освіти в Польщі націлено на розширення загальної освіти й обмеження професійної. Проте науковець вважає, що необхідно зберегти окремість професійної освіти на всіх рівнях, запровадити систему інтеграції професійної освіти й ринку праці, забезпечувати альтернативні розв'язки, які надавали б особистості можливість вибору різних шляхів отримання професійної кваліфікації [4, с. 179-191]. Однак, зазначає К. Крушевський, впровадженню реформи заважає брак викладачів на всіх рівнях освіти [5].

Дослідники С. Гавлік, М. Дебессе, М. Джем'янович, К. Коножевський, С. Крацевич, М. Лобоцький, Й. Петер та ін. розглядають учителя як компетентісну, авторитетну особистість. Вони вважають, що свідомий вибір особистістю щодо фаху вчителя пов'язаний з його «моральним вибором», який передбачає відповідальність перед суспільством [8, с. 8].

Поряд із тим, у працях таких дослідників як С. Болей, Й. Больнецький, А.Ковач, Т. Маліновський та ін. визначено основні риси вчителя. А. Ковач зазначає, що студент у процесі навчання серед викладачів обов'язково обирає «передавача істини» сприймаючи його як компетентного фахівця, що в процесі педагогічної праці вміє доносити студентам пов'язані з даною галуззю науки цінності, має чітку й зрозумілу вимову, а головне позитивні наміри в процесі взаємодії зі студентами [6, с. 44].

Польський педагог Р. Цатель на підставі емпіричних досліджень визначив необхідні риси, якими має бути наділений вчитель. Більшість із них характеризують особистість учителя, а декілька мають відношення до його професійної діяльності, а саме: сильна воля, інтелігентність, знання предмету, симпатичність і такт, ініціативність, почуття гумору, оптимізм, культура, ввічливість, любов до праці, знання педагогіки й психології, методична мобільність, спостережливість, самоконтроль, завзятість, зрозумілість, широке коло інтересів, гарний стан здоров'я, відкритість, комунікативність, постійність у навчанні. До цього переліку С. Гавлік додає такі необхідні риси вчителя як повага до учня, внутрішня організація, активність, впевненість, а самого вчителя називає «лідером із консервативними якостями» [3, с. 56].

Свого часу І. Ріхард розглядав відмінності ролей лікаря і учителя. На його думку, лікар і пацієнт, з метою покращення стану здоров'я пацієнта налагоджують стосунки, за якими пацієнт діє за вказівками лікаря. Натомість, вчитель, навчаючи учня, спонукає його до самовиявлення та цілеспрямовано залучає до процесу корекції індивідуального розвитку [1]. Продовжуючи вивчати цю проблему, К.Крушевський у своєму дослідженні зазначає, що вчитель під час педагогічної діяльності постає менеджером, розробником навчальних програм, помічником учневі, радником, оцінювачем, підтримувачем дисципліни. Також учитель пристосовує свою роль до індивідуальних і групових потреб учнів, підбирає і пропонує навчальні ситуації для їх фахового розвитку [5]. Такі дослідники як В. Давід, В. Джежбіцька, Г. Кершченштейнер, Р. Меігхан, Є. Спрангер визначені функції вчителя розглядають у сукупності з виявленням ним любові до своїх учнів, а також оптимізму, терпимості, заохочень і похвали, скромності, ввічливості, пунктуальності, застосування диференційного підходу до кожного учня.

У своїх працях польські педагоги констатують той факт, що навчання в суспільстві набуває високої фахової позиції, пов'язаної з певними зобов'язаннями, які передбачають застосування дієвих методів для здійснення допомоги учням у навчанні, визначенні життєвої позиції. Так, розглядаючи проблеми педагогічної праці сучасного викладача, С. Памула підкреслює той факт, що протягом історичної ходи в Польщі постать учителя завжди займала поважне місце [7, с. 147]. Усвідомлення значення навчання висвітлюється в поезії Владіслава Бельжа:

Bo wiedział król ten, że nie garść złota,
Darzy znaczeniem i władzą;
Ale nauka, prawość i cnota,
Na szczyble sławy prowadzą

Бо знав той король, що не золота дзвін
Підносить людину і владу дарує;
А добротність, наука, закон
До доброї слави спрямує.

I choć król dawno spoczął już w grobie,
Dotąd brzmi jego orędzie:

Спочив давно король. Через віки
До наших днів дійшло послання:

„Ucz się pacholeł a mówie tobie,
Ze będziesz w pierwszych stał rzędzie!”

«Навчайся отрок, кажу тобі
Будешь першим, мої вітання!»
[2, с. 498].

Оскільки польська система освіти не передбачає розмежування учнів за здібностями, важливими завданнями вчителя визначено: 1) навчання усіх учнів незалежно від їх індивідуального рівня розвитку; 2) впровадження діагностичних заходів, спрямованих на з'ясування здібностей учнів, їх навчальних потреб. Так, у рапорті EURIDICE йдеться, що в європейських країнах вирішено не підкреслювати різницю між індивідуальностями. Тому учнів характеризують таким чином: здібний, талановитий, винятково талановитий. Однак про це їм сповіщається у неформальних ситуаціях, у формі психолого-педагогічних порад[10].

При цьому особистісний підхід у польській педагогічній літературі розуміють як послідовне відношення до особистості учня, який є самосвідомим, відповідальним суб'єктом виховної взаємодії. Розглядається необхідність розкриття особистості на ґрунті спільної діяльності вчителя й учня. На практиці це супроводжується спрямуванням педагогічних дій викладацького складу навчального закладу на здійснення психолого-педагогічної допомоги учням. У випадках, коли учень із неблагополучної сім'ї, викладацький склад освітнього закладу налагоджує співпрацю з працівниками локальної соціальної служби. З іншого боку, у ВНЗ розробляються Плани Підтримуючої Дії (PDW), як індивідуальної психолого-педагогічної допомоги для особливо талановитих учнів. Вони передбачають підбір викладачем відповідного навчального матеріалу, розробку комплексу навчальних вправ за різним ступенем складності для індивідуального виконання. Це робиться з метою забезпечення на ринку праці конкурентоспроможних фахівців.

Проблеми педагогічної праці вчителя музики зі школярами висвітлено в науковій збірці «Наближення дітей та молоді до музичної культури в умовах загальноосвітньої школи». В ній визначено факт дуже низького рівня музично-естетичного розвитку суспільства, недостатньої кількості музично-педагогічних кадрів, неухважного ставлення до предмету «Музика» в загальноосвітній школі. Як наслідок, праця вчителя музики в таких умовах супроводжується труднощами, що призводить його до нервового спустошення, а згодом відходження від фахової діяльності [9]. Також польські дослідники підтверджують той факт, що загальноосвітня школа не може забезпечити розвиток музичного таланту кожного учня через відсутність спеціально обладнаних за сучасними стандартами кабінетів. Необхідно зазначити, що нотну грамоту польські школярі вивчають самостійно за власним бажанням, що уможливорює елементарне розуміння ними музичної літератури. Деякі учні навчаються приватно на запозичених у школи музичних інструментах. Для отримання додаткової музичної освіти вони складають дипломний іспит. Інші учні навчаються в спеціальних музичних школах, де оволодівають певними вміннями та навичками, оскільки прагнуть творчо виявляти себе на фаховому рівні.

Поряд із тим учнів залучають до позашкільної діяльності, де вони відкривають для себе інших талановитих людей, об'єкти та явища, нові ситуації. Вчителі й батьки розраховують на результативність такої діяльності, спонукаючи школярів до виявлення ініціативи як активних учасників творчого процесу. Так, наприклад, багато музичних умінь у них формуються під час збирання цікавих матеріалів, відвідування концертів, проведення екскурсій до історичних пам'яток пов'язаних із музичним мистецтвом.

Цікавим виявляється знайомство з музичною творчістю обдарованих дітей, з подальшим їх залученням до створення спільного творчого проекту. Це сприяє розвитку пізнавальної допитливості як головної мети позашкільної діяльності учнів. Розглядаючи цю діяльність, польські педагоги підкреслюють вагоме значення для гармонійного розвитку кожного школяра його правої півкулі, як такої, що відповідає за процеси інтуїтивного, синтетичного і вольового характеру. Наводиться думка, що саме через привілею науки над мистецтвом створюється штучний бар'єр, котрий заважає розвитку гуманності в суспільстві. Робиться припущення, що брак рівноваги і гармонії ще в процесі виховання батьків сучасних школярів, тепер заважає більшості з них спрямовувати своїх дітей на пізнання навколишнього середовища не тільки розумом, але й почуттями. Музичне мистецтво, володіючи величезною виховною силою,

здатне позитивно впливати на школярів, пробуджувати в них не тільки талант до створення, але й чисте, добре, хороше. Саме вчитель музики повинен використовувати певні засади й методи для забезпечення результативності цього виховного впливу. Тобто запропоновані вчителем музики способи здобування знань про музичне мистецтво і вмінь висловлювати свою творчу індивідуальність передбачають застосування певних методів. При цьому головним методом є безпосередній, наочний контакт школяра з тим, що пізнається.

Зазначимо, що в процесі розвитку музично-творчих здібностей школярів важлива роль належить співацькій діяльності як найбільш ментальній у Польщі. Дослідники визначають співацьку діяльність, як один із найулюбленіших видів музичної діяльності польських школярів. Враховуючи той факт, що співацька діяльність сприяє розвитку музичних здібностей, голосового апарату, музичного мислення й мовлення, вчителі музики залучають до цього процесу як дівчат, так і хлопців. Вміло підібраний репертуар, доцільно використані музичні інструменти, гарні костюми викликають глибинність емоційного переживання школярами пісні, що виконується. До того ж, художні образи, які використовуються такими польськими композиторами як Є. Влодарек, А. Зигрєвич, В. Кацперський, В. Колаго, А.Кресовий, М. Матрацький, А. Палац, А. Рутковський, К. Садовський, М.Силей, А. Скорупка та ін. є сучасними, цікавими. Саме тому виконання таких дитячих пісень подобається хлопчикам і дівчаткам. Їх музичні образи присвячені чудовим тваринам, явищам природи, сім'ї, дружбі та улюбленим героям сучасних казок, мультиплікаційних і художніх фільмів. Вони побудовані на простих мелодіях, легких для вимови словах, нескладних ритмічних побудовах, завдяки чому позитивно сприймаються школярами, заохочуючи їх до творчого самовиявлення. Водночас зауважимо, що у кожній польській родині в дітях змалечку виховуються патріотичні почуття, любов до своєї країни, повагу до символів держави, закону, культури. Тому на державних святах, наприклад таких як День незалежності Польщі, День прапора, День конституції хлопчики й дівчата із задоволенням співають патріотичні пісні: «Білий орел», «Польський народний гімн», «Для тебе Польща», «Батьківщина», «Плине Вісла», «Полонез третього травня» тощо. Крім того, на свята за церковним календарем кожна бабуся та дідусь намагаються навчити своїх онука та внучку старовинним обрядовим пісням. Цей родинний досвід широко використовується вчителями музики, для залучення школярів до виступів на шкільній сцені або фестивалях.

Отже, зазначимо, що наукові дослідження польських педагогів характеризуються пошуками вдосконалення фахової підготовки майбутніх учителів музики, нових методик і методів щодо активізації школярів у процесі їх музично-естетичного розвитку, залучення фольклору до цього процесу, нових форм проведення уроку музики. Також дослідники засвідчують зростання інтересу сучасних композиторів до співпраці з учителями музики. Це дозволяє розробляти цікаву наочність, та забезпечити школярів музичними творами, що відповідають їх рівню музичного розвитку та природним особливостям голосів. Такий відгук уможливило самореалізацію особистісних можливостей учителів музики; вони виявляють захопленість своєю справою, пам'ятаючи про своє головне покликання, а саме: нести дітям красу музичного мистецтва, розкривати в кожному з них самотню, творчу особистість.

Проведене дослідження уможливило вивчення думок польських педагогів щодо особистості вчителя музики, та особливостей його фахової діяльності. Подальшу роботу ми вбачаємо в розгляді провідних методик польських дослідників щодо активізації школярів у процесі музично-естетичного розвитку на уроках музики в загальноосвітній школі.

Література

1. Arends R., *Uczymy się nauczać*, K. Kruszewski (red.), Warszawa 1995.
2. Bełza W., *Disce puer*, [w:] *Wielcy Polacy z galicji i kresow południowo-wschodnich* pod, J. Marcialec-Kozłowskiej (red.), Białystok 2013, 497 - 498 s.
3. Gawlik S., *Oczekiwania osobowościowe uczniów wobec nauczyciela w poglądach pedeutologów*, [w:] *Nauczyciel Szkoła-Język-Kultura*, U. Ordon (red.), S. Podobińskiego, Częstochowa 2000, 49 - 56 s.

4. Gerlach R., Dylematy kształcenia zawodowego w Polsce na tle porównawczym, [w:] Professional education: pedagogy and psychology: Ukraine - Polish magazine, I. Zyazyun, Kyiv 2001.
5. Joyce B., Calhoun E., Hopkins D., Przykłady modeli uczenia się i nauczania, K. Kruszewski (red.), Warszawa 1999.
6. Kowacz A., Szejnberg A., Komunikacyjne aspekty środowiska nauczania i uczenia się w szkole wyższej – zachowania komunikacyjne nauczyciela, [w:] Czas na wychowanie, B. Piątkowska (red.), Wałbrzych, 2009, 44 – 46 s.
7. Pamuła S., Nauczyciel na progu 2000 roku, [w:] Nauczyciel-Szkoła-Język-Kultura, U. Ordon (red.), S. Podobiński, Częstochowa 2000, 147 - 161s.
8. Problemy edukacji w szkole wyższej, A. Szerłaż (red.), Kraków 2006.
9. Podstawowe warunki i dostępnosci dzieci i młodzieży do kultury muzycznej, Akademia Muzyczna im. F. Chopina w Warszawie, Zeszyty Naukowe nr 12, Warszawa oraz Założenia Ekspertyzy i Raporty Zespołu Ekspertów T. 1., Warszawa 1986.
10. Raport EURIDICE z 2008 r Wspieranie rozwoju uczniów zdolnych w szkołach w Europie, <http://www.eurydice.org.pl/files/zdolny.pdf>. Data przejrzania 31.08.2010.

УДК: 378.091.21:78

Марухно В.С.

РОЗВИТОК ВИКОНАВСЬКИХ ЗДІБНОСТЕЙ ВАЛТОРНИСТІВ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

В статье рассматриваются вопросы, связанные с развитием исполнительских способностей валторниста. Автор подчеркивает значение исполнительской техники как необходимой базы профессионального мастерства музыканта. Рассматривается взаимосвязь понятий «исполнительские способности», «исполнительская техника» как профессионально значимые качества валторниста.

Ключевые слова: исполнительские способности, исполнительская техника, профессиональное мастерство.

The article discusses issues related to the development of the performing abilities of a horn player. The author emphasizes the importance of performing art as a necessary basis of excellence horn player. Examines the relationship of the concepts of "the ability of performing", "performing technique" as a professionally significant qualities of a horn player.

Keywords: performing ability, performing technique, professional skills.

Міжнародний авторитет і національна гідність України залежать не тільки від її економічних досягнень, але і від успіхів в науці, освіті, мистецтві. Про те, що музично-виконавське мистецтво починає входити до числа пріоритетних напрямів державної політики України свідчить Національна доктрина розвитку освіти України XXI століття. Відродження і оновлення культурного та освітнього потенціалу української нації – це основа суспільно-історичного розвитку держави і всього людства, динамічний рух до прогресу цивілізації, світовим загальнолюдським інтересам і цінностям.

Українську музичну освіту вважають однією з найкращих, а інструменталісти, які закінчили музичні вузи України, працюють в оркестрах, ансамблях та музичних навчальних закладах усього світу.

Сучасна наука, що досліджує різноманітні прояви музично-творчої діяльності людини, є складною системою знань, пов'язаних з пізнанням різних музичних явищ, внутрішніх закономірностей музики, її функціонуванням. Теорія музичного виконавства займає своє особливе місце в охопленні цілої низки складних проблем, вирішення яких вимагає різних наукових підходів і спільних зусиль спеціалістів у галузі естетики, психології, педагогіки, музикознавства.